

Stručni rad

EPITAFI U SLAVONSKOM BRODU I OKOLICI

Nisi rekao ni riječ, nisi rekao zbogom
Ostavio si nas da žalimo za tobom. (S. Matić)¹

mr. sc. Vesna Nosić, prof. savjetnica

Gimnazija „Matija Mesić“
Slavonija 1 br. 8, HR-35000 Slavonski Brod

¹ Ovaj rad posvećujem Stjepanu Matiću, učeniku 3. I razreda, koji je tragično preminuo.

Sažetak

Epitaf označava nadgrobni natpis i kratku lirsku pjesmu koja sažeto ocrtava čovjekov odnos prema prolaznosti života i ljudskoj sudbini. Najstariji hrvatski epitaf je Valunska ploča. Napisana je glagoljicom i latinicom, a potječe iz druge polovice 11. stoljeća. Nalazi se u trijemu ispred crkve sv. Marka iznad Valuna na otoku Cresu.

Izradi ovoga rada pristupila sam s namjerom da proučim literaturu o epitafima i potaknem učenika Gimnazije „Matija Mesić“ da zapišu dio epitafa na groblju u Slavonskom Brodu i na seoskim grobljima u okolici, a zatim da napravimo školski projekt.

Učenici su od 2010. do 2018. godine popisali 1400 epitafa: 517 na gradskom groblju i 883 na okolnim seoskim grobljima. U ovom radu predočeno je samo 200 primjera epitafa prepisanih s nadgrobnih spomenika. Prepisani epitafi pripadaju novijim hrvatskim epitafima koji se dijele na nominalne, aforističke i literarizirane epitafe.

Ključne riječi: epitaf, noviji hrvatski epitafi, nominalni epitafi, aforistički epitafi, literarizirani epitafi.

1. Uvod

Epitaf je nagrobni natpis, ali i kratka refleksivna pjesma koja ukratko ocrtava čovjekov odnos prema prolaznosti života i ljudskoj sudbini.

Izradi ovog rada pristupila sam s namjerom da proučim literaturu o epitafima i potaknem učenike Gimnazije „Matija Mesić“ da prepisu dio novijih epitafa s nadgrobnih spomenika na gradskom groblju u Slavonskom Brodu, kao i na okolnim seoskim grobljima, a nakon toga da napravimo izložbu.

Rad je podijeljen u četiri dijela:

Prvi dio, **Podrijetlo i značenje riječi epitaf; kratka povijest epitafa**, ukratko objašnjava porijeklo i značenje riječi epitaf, a zatim sažeto prikazuje povijest epitafa.

Drugi dio, **Epitafi u čitankama iz Hrvatskog jezika za gimnazije**, sadrži pregled čitanki i način obrade epitafa u pojedinih autora.

Treći dio, **Noviji epitafi u Slavonskom Brodu i okolici**, donosi 200 epitafa zapisivanih od 2010. do 2018. godine na 24 groblja.

Četvrti dio, **Značajke epitafa iz Slavonskog Broda i okolice**, predočava u kratkim crtama obilježja prepisanih epitafa.

2. Podrijetlo i značenje riječi epitaf; kratka povijest epitafa

Riječ epitaf potječe iz grčkog jezika (epitáphios – nadgrobni, pogrebni), a označava: „1. natpis na nadgrobnom spomeniku“ odnosno nadgrobnicu; to je ujedno i „2. književna pjesma u povodu nečije smrti“.[4]

Najstariji epitafi na svijetu pronađeni su u starom Egiptu. Najstariji epitafi na području današnje Hrvatske potječu iz antike: najprije iz grčkog i helenskog, a zatim iz rimskog razdoblja. Najstariji hrvatski epitaf, tzv. Valunska ploča, potječe iz druge polovice 11. stoljeća. Napisana je glagoljicom i latinicom, a nalazi se u trijemu ispred crkve sv. Marka iznad Valuna na otoku Cresu. I drugi značajni srednjovjekovni epitafi, uklesani glagoljicom na nadgrobnim kamenim pločama, nalaze se na Kvarnerskim otocima, u Hrvatskom primorju, Istri i Dalmaciji. Epitafi na srednjovjekovnim nadgrobnim spomenicima, tzv. stećcima, nastajali su od 12. do 16. stoljeća u Bosni i Hercegovini i južnoj Hrvatskoj. Pisani su bosančicom te imaju iznimnu umjetničku vrijednost.

Nadgrobni natpisi na hrvatskom području pišu se, dakle, od antičkog vremena do danas. Dije se na starije i novije hrvatske epitafe. Noviji epitafi datiraju od sredine 19. stoljeća.[1]

3. Epitafi u čitankama iz Hrvatskog jezika za gimnazije

U Nastavnom planu i programu Hrvatskog jezika za gimnazije epitafi se obrađuju u predmetnom području književnost u prvom razredu u nastavnoj cjelini Lirika.

Proučene su sljedeće čitanke:

1. „Baština riječi 1“ autora Milivoja Solara, Snježane Zrinjan i Višnje Sorčik
2. „Čitanka 1“ skupine autora i
3. „Književni vremeplov 1“ autorice Dragice Dujmović-Markusi².

Čitanka „Baština riječi 1“ donosi definiciju epitafa, pjesmu Maka Dizdara „Zapis o zemlji“, prijevod stihova Ianna Pannonija s latinskog jezika i motta pjesme Maka Dizdara, zapis sa sarkofaga kraljice Jelene iz 10. stoljeća i zapis sa stećka iz 1442. godine. „Čitanka 1“ donosi objašnjenje stećaka, pjesmu „Zapis o zemlji“ Maka Dizdara i Tri zapisa sa stećaka. Čitanka „Književni vremeplov 1“ naj iscrpnije obrađuje ovu temu: najprije donosi tri kratka epitafa sa stećaka („Hrelja“; „Slovo za Ivana“; „Slovo o vremenu“), zatim podrijetlo riječi epitaf, definiciju epitafa, pojašnjenje stećaka, pjesmu Dragutina Tadijanovića upućenu Ivanu Goranu Kovačiću „Goranov epitaf“, pjesmu Maka Dizdara „Zapis o zemlji“, prijevod stihova s latinskog jezika Ianna Pannonija koji se nalaze na početku pjesme Maka Dizdara te na kraju još jedan Dizdarov epitaf – „Zapis o blagu“.

4. Noviji epitafi u Slavonskom Brodu i okolici

Učenici jezične, opće i matematičke gimnazije od 2010. do 2018. godine prepisivali su epitafe na 24 groblja. Prepisali su 1400 epitafa: 517 na gradskom groblju i 883 na seoskim grobljima u okolici. Abecedni popis groblja je sljedeći: Bartolovci, Brodski Stupnik, Brodski Varoš, Čajkovci, Donji Andrijevi, Garčin, Gundinci, Kaniža, Kruševica, Lužani, Oprisavci, Oriovac, Podvinje, Radovanje, Sapci, Sibirj, Sikirevci, Slavonski Kobaš, Slavonski Brod, Slavonski Šamac, Stari Perkovci, Stari Slatinik, Strizivojna, Vrpolje i Zadubravlje.

Epitafi su preslikani s nadgrobnih spomenika. Pisani su hrvatskim standardnim jezikom, ali sadrže brojne jezične pogreške koje nisu ispravljane. Kosa crta u epitafima označava završetak retka u stihu ili prozi. Tri točke u okrugloj zagradi označavaju izostavljeni dio teksta (ime/ime i prezime pokojnika ili osobe koja je podigla spomenik, datum rođenja i smrti pokojnika). Uz svaki epitaf navedeno je ime i prezime zapisivača epitafa.

² U Gimnaziji „Matija Mesić“ u Slavonskom Brodu koristi se čitanka „Književni vremeplov 1“.

ABECEDNI POPIS GROBLJA I EPITAFI

1. Bartolovci

1. Smiluj mu se Bože / po svetom milosrđu svome. (Izabela Tomakić)
2. Zauvijek si s nama, / svakog dana, svakog jutra / danas mnogo više nego jučer / mnogo manje nego sutra (Izabela Tomakić)
3. Služio sam vjerno Bogu i svom narodu. (Izabela Tomakić)
4. Svidjelo se dragom Bogu / da okiti raj / i uzeo malog (...) / u svoj zagrljaj (Izabela Tomakić)
5. Otišao si kad si najviše volio živjeti. / Sjećanje na tvoj dragi lik ostaje vječno. (Izabela Tomakić)

2. Brodski Stupnik

1. Snivaj, snivaj mili sanak / Dok ti dođe sudnji danak / Zbogom ostaj mili sine / I bratac moj jedini (Marija Barac)
2. Ponosni što smo vas imali / beskrajno tužni što smo vas izgubili. (Slađana Bradarić)
3. Čeznemo nad tvojim likom / Plačemo nad tvojom slikom / Tiho te zovemo u gluhoj noći / Mada znamo da nećeš doći. (Slađana Bradarić)
4. Pod našim si srcima rastao. / Na putu za vječnost zastao. / Uz nas samo kratko ostao. / Bog te sebi za ljubav uzeo. (Marija Barac)
5. Ovdje leži tjelo milo / koje je nama život bilo / s kim smo znali što je radost / bez koga znamo što je žalost. (Marija Barac)
6. Mili sinovi vas više / nema / vaša slika naša / uspomena. (Jelena Šoštarić)
7. Život nestaje u trenutku / ali sjećanje ostaje zauvijek. (Jelena Šoštarić)
8. S tobom smo znali što je život / što je radost, bez tebe / znamo što je tuga i žalost. (Jelena Šoštarić)
9. Gospodine / u tebe se uzdam (Jelena Šoštarić)
10. Ovdje počiva u miru Božjem (...) / Lahka mu zemlja! (Jelena Šoštarić)

3. Brodski Varoš

1. Tebi je sada lakše, / a nama puno teže / ali ostaje ona naša nit / zauvijek da nas veže. (Ivona Dutko)
2. Svakog dana, svake noći, / svakog jutra u cik zore / naše misli tebi hrle / u nebeske tvoje tvore! (Ivona Dutko)
3. Hvala ti za svu ljubav i dobrotu / vječno ćeš biti u našim srcima. (Ivona Dutko)
4. Njega podić više k nama nije moć, / naše srce za njim tuguje dan i noć. (Ivona Dutko)
5. Ovdje leži teška rana / jedna mladost pokopana / samo naša tugo kleta / od dvadeset si nam / otišao ljeta. (Ivona Dutko)

4. Čajkovci

1. Voljeni nikad ne umiru. (Irena Jović)
2. Ovo je tihi dom obitelji (...) (Irena Jović)
3. Lahka joj zemlja! (Irena Jović)
4. Sine, / tebe više nema, / tvoja osta uspomena. / Ti počivaš, / mi plačemo, / dok se s tobom / ne sastanemo. (Irena Jović)
5. Glazba cvili, a pjesma plače, / uz nju se čuje najbliži glas, / rođeni sine i dragi brate, / zašto si ostavio nesretnike nas? (Irena Jović)

5. Donji Andrijevc

1. Čuvamo te... / Kao što školjka biser čuva / u našim srcima i molitvama. / Tvoj osmijeh nas prati... / Tu smo pored tebe sine / ni pisma ne moraš slati. (Mia Orešković)
2. Bila si naš rajski cvijet / Tvojoi i našoj sreći nije bilo kraja / Neka te svjetlost prati / do vječnog raja. (Anamaria Vukašinović)
3. Život je prestao, / ali ljubav će živjeti vječno (Anamaria Vukašinović)
4. Prijatelju, / dal' me znaš il' ne znaš / izmoli mi očenaš. (Matej Vinarić)

5. U duši bol što te nema, / u srcima ponos što smo te imali (Matej Vinarić)
6. Anđeli me zovu, zovu / da ja pođem k njima / na nebu je nama kuća / nama nesretnima. (Matej Vinarić)
7. I oduvijek je bilo / da ljubav ne zna / dubinu svoju / dok ne dođe čas rastanka (Matej Vinarić)
8. Dobri prijatelji su poput zvijezda / Ne vidiš ih uvijek, / ali znaš da su tu. (Tena Degmečić)
9. Ne tugujte dragi moji / Ja umrijeti nisam htio / Životu sam se veselio / Ali Bogu sam bio mio / I on je tako htio. (Matej Vinarić)
10. U cvijetu svoje mladosti / Ti sine ode jedina radosti / Znajući mili / Da te zauvijek gube / Majka, otac i sestre / Sliku ti ljube / Uplakani od tuge. (Matej Vinarić)

6. Garčin

1. Ni godine koje su prošle, / ni život koji teče, / sjećanje na tebe / izbrisati neće. (Matea Boić)
2. Sjećanja na tebe me bude noću / jer kraj mene nisi ti. / Utjeha mi ostaje Bog / i naša mala Melani. (Matea Boić)
3. S ponosom i ljubavlju čuvamo uspomenu na vas. (Eva Elizabeta Matošević)
4. Voljeni ne umiru. (Eva Elizabeta Matošević)
5. Sa ovog svijeta Bog me uze, / osta samo tuga, bol i suze. (Eva Elizabeta Matošević)
6. Suze niz obraze teku / kao kapi tople kiše, / svi smo te voljeli, / ali dragi Bog ponajviše. (Eva Elizabeta Matošević)
7. Hvala vam za sve što ste nam dali. (Eva Elizabeta Matošević)
8. Otišao si iznenada, Bog je tako htio, / Sretni smo bili, dok si s nama bio. (Eva Elizabeta Matošević)
9. Bio si najveća ljudska vrijednost / hvala ti za sve što si učinio za nas / vrijedilo je živjeti s tobom / nikada te nećemo zaboraviti. (Ana Matičević)
10. Gospodin te blagoslovio, / pokazao ti lice svoje, / svratio pogled svoj na tebe / i dao ti mir... (Ana Matičević)

7. Gundinci

1. Što zemlja razdvaja, / to nebo spaja. (Martina Varzić)
2. Ostaješ zauvijek naša radost, / naša bol i naša uspomena. (Martina Varzić)
3. Draga mama na svemu ti hvala / Što si nama u životu dala / Na tvom grobu sadićemo cvijeće / Koje nikad uvenuti neće. (Martina Varzić)
4. Srest ćemo se jednom, majko, među zvijezdama. (Martina Varzić)
5. Bol i tuga u našim srcima, / uplakane oči danima. (Martina Varzić)

8. Kaniža

1. Svakog dana liju se suze / što sudbina od nas te uze / voljeni tvoji grob će ti kititi / jer te nikada neće prežaliti (Emanuela Hrajnek)
2. Dok počivaš mirno u tišini toj / ja za tobom tugujem / dragi sine moj. / Sudbina okrutna zadade nam rane / otkide te od nas, kao dvijet sa grane. (Emanuela Hrajnek)
3. Uskrsnuće je naša vjera, / susret je naša nada, / misli su naša ljubav. (Emanuela Hrajnek)
4. I ondje gdje sam ja / bit će i moj sluga (Emanuela Hrajnek)
5. Voljeni nikad ne umiru / dok žive oni koji ih vole (Emanuela Hrajnek)

9. Kruševica

1. Spavaj slatko sine u carstvu vječnog sna / kako je tvojim roditeljima to njihovo srce zna. (Eva Kopic)ć)
2. Struju sam radio / mnoge mnoge domove / sam osvjetlio / pa i meni da svjetli / vječni dom. (Eva Kopic)ć)
3. Draga braćo život nas je rastavio, / ali su naša srca zauvijek spojena. (Eva Kopic)ć)
4. Tuga i bol još su veći / jer ni zadnje zbogom / nisi stigao reći. (Eva Kopic)ć)
5. Prerano si nas ostavio / srce bolno jeca / za tobom tuguju / supruga i tvoja djeca. (Eva Kopic)ć)

10. Lužani

1. Svako ljeto na Tvom grobu / Procvast će cvijeće, / Ali tvoje srce nikad više / Zakucati neće! (Lana Jergović)
2. Tko kraj moga groba prođe, / Neka malo okom skrene. / Nek se sjeti tada mene / I mladosti izgubljene. (Lana Jergović)
3. ...a ti si srcem svim, / tako mnogo Sunca dala, / šta možemo neg' ti reći / od sveg srca hvala! (Lana Jergović)
4. Samo nebo tajnu / tvog odlaska zna / što si nas napustio tako mlad / bila je to sudbina zla / koja te razdvojila od nas. (Lana Jergović)
5. Poći ćemo daleko iznad / zvijezda u nebeske dvore. / Viječnosti ovdje smo bili / samo prolaznici. (Lana Jergović)

11. Oprisavci

1. Tvoj dragi lik i tvoja dobrota / Ostat će s nama do kraja života. (Ivan Kurkutović)
2. Bog me dade Bog me uze / Osta majka lijuć suze. (Ivan Kurkutović)
3. Zbogom djeco draga / Ubiše nas zlobni ljudi / Bog nek im dobri sudi. (Ivan Kurkutović)
4. O premilostivi Isuse, / Podijeli mu život vječni! (Ivan Kurkutović)
5. Ko god prođe pored groba moga / Nek se sjeti đaćkog doba moga. (Ivan Kurkutović)

12. Oriovac

1. Počivaju u miru Božjem (Lana Beronja)
2. Lahka mu zemlja (Lana Beronja)
3. Ovdje čekaju uskrsnuće (...) (Lana Beronja)
4. Voljeni sine i dragi brate, / još uvijek tri srca kucaju za te (Lana Beronja)
5. Pokoj vječni (Lana Beronja)
6. Kad pročitaš moje ime, / čitaoče, požali me. / Oh, kakva je smrt nemila / mladost moju pokosila. / Pokosi mi lijepe nade i / crnoj me zemlji dade.

(Irena Rosandić)

7. Umro mučeničkom smrću / za slobodu Hrvatske. (Irena Rosandić)
8. Ljubeći domovinu život izgubi / 1944. godine daleko od obitelji. / Kad već groba nema / spomenik mu podižu djeca. (Dorotea Krnić)
9. Mučenički slavno pade, / za ideale život dade, / pokoj vječni Bog mu daj / njegovoj duši vječni raj. (Dorotea Krnić)
10. Rano si nas ostavila, / kćerko naša mila. / K anđelima si otišla / jer si nalik njima bila. (Dorotea Krnić)

13. Podvinje

1. Duh Sveti neka te prati. (Marija Vidaković)
2. Neka te Božja ljubav prati. (Marija Vidaković)
3. Svjetlost vječna svjetlila mu (Marija Vidaković)
4. Srest ćemo se jednom među zvijezdama (Valentina Jarić)
5. Leti ko lišće što vir ga vije / za let si dušo stvorena / za zemlju nije za pokoj nije / cvijet što nema korijena (Valentina Jarić)
6. Laka ti zemlja, / mirni ti snovi, / neka ti duša / ka Bogu plovi. (Katarina Đogaš)
7. Sinovi spavajte mirno vječni san / združiće nas sudnji dan (Filip Gruber)
8. Zbogom! Idem, on me zove / čuvaj mi anđelčice moje (Filip Gruber)
9. Pozivam za svjedoka vrijeme, / početak i svršetak svega / da je svaki čovjek na gubitku (Filip Gruber)
10. Otišo je otac moj polako, / otišo je s mirisima jutra (Filip Gruber)

14. Radovanje

1. U vječni spomen hrvatskim braniteljima. (Ivana Tomljenović)
2. Neka ti je laka hrvatska zemljica. (Ivana Tomljenović)
3. Ponosni smo što smo te imali / i zauvijek tužni što smo te izgubili. (Ivana Tomljenović)

4. Ostala je samo bol. (Ivana Tomljenović)
5. „U tebe se uzdam Gospodine, / dobrota tvoja neka bude nad nama.“ (Ivana Tomljenović)
6. (...) moli za nas. (Ivana Tomljenović)
7. Gospodin je pastir moj / ni u čem ja ne oskudijevam, / na poljanama zelenim / On mi daje odmora. (Ivana Tomljenović)
8. Nemirno je srce naše / dok se ne smiri / u tebi, Gospodine. (Ivana Tomljenović)
9. Crna zemljo lahka njemu budi, / ne pritišći ove mlade grudi. (Ivana Tomljenović)
10. Zaustavljena stranica knjige života, / mladost presječena, želja ne ispunjena. (Ivana Tomljenović)

15. Sapci

1. Mrak je svijetao / tišina glasna / otkad si umro / smrt mi je jasna. (Ivana Švedić)
2. Mirno spavaj zlato moje / mirno spavaj anđele moj bijeli (Ivana Švedić)
3. Tebe ovdje nema / samo tvoja slika / majci uspomena (Ivana Švedić)
4. Bog je ljubav / i tko ostaje / u ljubavi, / u Bogu ostaje / i Bog u njemu (Ivana Švedić)
5. Voljena kćeri / kako se pati / to samo znade / otac i mati (Ivana Švedić)
6. U tišini vječnog srca / s tobom su moje misli (Ivana Švedić)
7. Poput daška je čovjek / dani njegovi kao sjena nestaju (Ivana Švedić)
8. Gospodin te blagoslovio. / Pokazao ti lice svoje, / svratio svoj pogled na tebe / i dao ti mir. (Ivana Švedić)
9. Suze niz obraz teku / kao kapi tople kiše / svi smo te voljeli / ali dragi Bog puno više (Ivana Švedić)
10. Vrijeme prolazi, ali bol i tuga za tobom / ostaju vječno u našim srcima (Ivana Švedić)
11. Mirno spavaj zlato moje / mirno spavaj anđele moj bijeli (Ivana Švedić)

16. Sibinj

1. Ti bez života mi bez sreće / srce te naše prežaliti neće (Helena Bogunović)
2. Laka ti bila Hrvatska gruda (Helena Bogunović)
3. Snivaj mirno vječni sanak majčina nado. (Dorotea Travarević)
4. Tu pod ovom hladnom zemljom / leže kosti vrijednih tijela / hladna ih je zemlja / u zagrljaj svoj uzela. (Dorotea Travarević)
5. Neka ti je laka / Hrvatska zemlja / za koju si svoj / mladi život dao (Dorotea Travarević)
6. S vjerom u vječni život / U koji te Bog poveo / S molitvom na usnama / Čekamo trenutak / Ponovnog susreta s tobom (Dorotea Travarević)
7. Spavaj tata naša te molitva prati (Bjanka Kovačević)
8. Sudbina je tako htjela / da je nama tebe u najljepšem / cvjetu mladosti od nas uzela / i nama veliku bol nanjela (Dorotea Travarević)
9. Teško je povjerovati da više nisi sa mnom, / ali je dobro znati da si jednom bila. (Dorotea Travarević)
10. Suza sama od sebe krene / kada te netko spomene (Dorotea Travarević)

17. Sikirevci

1. Dragi dado³ na svemu ti hvala, / sadit ćemo cvijeće koje nikad uvenuti neće. (Ivana Živić)
2. Nije meni mladom laka smrt bila / kad je moju mladost Sava pokupila. (Ivana Živić)
3. Oko tebe grobovi, svud tišina nijema. / Tako si nam potreban, a više te nema. (Stjepan Matić)
4. U tišini vječnog mira prati te naša ljubav (Stjepan Matić)

³ Dado je slavnizam, a znači otac.

5. Nisi rekao riječ, nisi rekao zbogom. / Ostavio si nas da žalimo za tobom. (Stjepan Matić)
6. Na tvom grobu tiho se molimo, / kao i prije silno te volimo. (Sandra Tomić)
7. Bio si lijepi mladi cvijet / Prerano si ostavio ovaj svijet / Nama si ostavio bol sa tugom / da tebi ljepše bude na svijetu drugom. (Sandra Tomić)
8. Rijeke života nas nose različitim putovima, / ali sve imaju isti kraj. Vječnost. (Sandra Tomić)
9. Utjeha ne postoji, a tuga i bol ostaju. (Sandra Tomić)
10. Tvoja ljubav, plemenitost, dobrota i tvoja sjena / ostat će s nama za sva vremena. (Sandra Tomić)

18. Slavonski Brod

1. Smrt nije kraj. (Marija Buzar)
2. Voljeni nikad ne umiru (Marija Buzar)
3. Darovao sam život za domovinu / nadam se nagradi vječnog života. (Vlatka Lubina)
4. Ja sam uskrsnuće i život. / Tko u mene vjeruje, / ako i umre, živjet će. (Nina Rosandić)
5. Tu počiva čovjek mio / koji nam je život bio. (Karlo Živatović)
6. Pod mojim si krilom rastao / Na putu za vječnost zastao / Bog te za ljubav uzeo / Meni molitvu ostavio! (Ana Karlić)
7. Ti si, Gospodine, život i uskrsnuće naše. (Andrej Matković)
8. Živim, ali ne više ja, / već Krist živi u meni (Vjenceslav Damičević)
9. Navik on živi ki zgine pošteno (Vjenceslav Damičević)
10. Godine prodoše / a bol se ne briše / što dalje ide / boli sve više (Brigita Hiller)
11. Došlo vrijeme da i ja u vječnost pođem! (Tomislav Krištija)
12. Nek' te Božja ljubav prati. (Damir Tolić)

13. Dragi sine visoki jablane / grubo su ti salomljene grane, / salomito mlado tijelo vito / blagi osmijeh srce plemenito. (Barbara Domjanović)
14. ...sine voljeni / ne brišu te / godine niti se / skriva tama / anđeo si koji / nas prati i / vječno živi / sa nama... (Domagoj Dokuzović)
15. Sjaj svijeća i molitve naše / neka vas prate. (Zlatko Gavran)
16. U grobu je mir. (Marko Gangur)
17. Zauvijek si u našim srcima. (Stela Vasiljević)
18. Brate nisi rekao ni riječi / nisi rekao ni zbogom / ostavio si jednu sestru / da tuguje za tobom (Rea Dimitarević)
19. Voljeni sine, tog tmurnog i kišovitog dana / u najljepšem cvijetu mladosti, / otišao si na put s kojeg / se nikada nećeš vratiti. / Tvoj lik živjet će vječno / u našim srcima. / S ljubavlju i tugom mislimo na tebe. (Monika Kovačić)
20. Laka ti bila hrvatska zemlja. (Kristina Duspara)
21. Dragi sine! Tiho snivaj svoj vječni san. (Ivan Sudić)
22. Vrijeme prolazi, ali ne donosi zaborav. / Po dobroti te pamtimo, s ljubavlju spominjemo / i u srcu zauvijek čuvamo. (Matea Popadić)
23. Smrt je granica života, ali ne i kraj sjećanja. (Elizabeta Kovač)
24. Ja spavam, a srce je moje budno. (Ivana Milković)
25. Ovdije sam legao, / spavam na svojoj zemlji. (Jela Ćosić)
26. Tvoj se život ugasio, prerano je bilo / ostala sam tužna ja i naše djece mило. (Dominik Udovičić)
27. Do viđenja, draga majko, / do viđenja / Ti mi, mila, jednom bijaše sve, / taj rastanak dogovoren / bez našeg htijenja / obećava i sastanak, zar ne? (Maja Bervar)
28. Davno ti sam legao / i dugo ti mi je / ležati / Davno / da trava mi kosti / Davno / da crvi mi meso / Davno / da stekoh tisuću imena / Davno / da zaboravih svoje ime (Davor Drčelić)
29. Inati se, Slavonijo. / Sin tvoj u srcu te nosi. (Klara Klaić)
30. Sve je prolazno, / život ode u trenu, / ali sjećanja ostaju zauvijek (Kristina Vidović)

19. Slavonski Kobaš

1. Ovdje leži teška rana / jedna mladost pokopana / rano naša tugo kleta / od sedamnaest si nam otišao ljeta (Marija Plemenčić)
2. ...I Bog stvori sunce, ono dođe, prođe / i opet se vrati. / I Bog stvori mjesec, on dođe, prođe / i opet se vrati. / I Bog stvori čovjeka, on dođe, prođe / al' nikad se više ne vrati. (Marija Plemenčić)
3. Dragi naš (...) u duši bol što te nema / u srcu ponos što smo te imali / bio si voljen i ostat će u srcima našim nezaboravljen. (Marija Plemenčić)

20. Slavonski Šamac

1. U srcu tuga, / na grobu tišina / u našem domu praznina. (Mario Bošnjaković)
2. Samo je u Bogu mir, dušo moja, / samo je u njemu spasenje. (Marizabela Zmaić)
3. U srcu si našem ti pali heroj hrvatski. / Sestrice te tvoje vole i Bogu se za te mole. / Majka cvijećem grob ti kiti, liku hrvatski plemeniti. (Marizabela Zmaić)
4. Mnogo htjela / mnogo započela / sudbina kleta / mladost joj uzela. (Marizabela Zmaić)
5. Tu pod ovom hladnom pločom / leže kosti vrijednog tijela / Hrvatska ih majka zemlja / u zagrljaj svoj uzela. (Marizabela Zmaić)

21. Stari Perkovci

1. U srcu tuga, / na grobu tišina / u našem domu praznina. (Mario Bošnjaković)
2. Samo je u Bogu mir, dušo moja, / samo je u njemu spasenje. (Marizabela Zmaić)
3. U srcu si našem ti pali heroj hrvatski. / Sestrice te tvoje vole i Bogu se za te mole. / Majka cvijećem grob ti kiti, liku hrvatski plemeniti. (Marizabela Zmaić)
4. Mnogo htjela / mnogo započela / sudbina kleta / mladost joj uzela. (Marizabela Zmaić)

5. Tu pod ovom hladnom pločom / leže kosti vrijednog tijela / Hrvatska ih majka zemlja / u zagrljaj svoj uzela. (Marizabela Zmaić)

22. Stari Slatinik

1. Samo oni koji te vole / znaju kako je živjeti bez tebe. (Dora Borić)
2. Ljudski je život tek trenutni bljesak, / što danas bi stijena već sutra je pijesak. (Dora Borić)
3. Nek živi zemlja moja / nek na njoj sunce sja / nek rodi rodna gruda / jer tako ću živjeti ja. (Dora Borić)
4. S ljubavlju tugom i ponosom / čuvamo uspomenu na tebe. (Dora Borić)
5. Ponosni što smo vas imali, / beskrajno tužni što smo vas izgubili. (Dora Borić)

23. Strizivojna

1. Lahka mu tijelu bila zemljica, / a rajsku slavu uživala dušica. (Rozalija Damjanović)
2. Dvanaest ljeta ja sam bio / kad sam život izgubio. / Tijelo moje nek počiva / a dušica raj uživa. (Rozalija Damjanović)
3. Sunce žarko spusti svoje zrake. / Ovdje leži jedino u majke. (Katarina Damjanović)
4. Za Hrvatsku i za dom / dadoh život svoj. / Ubiše me, nisam kriv / Volio bih da sam živ. (Patricija Užarević)
5. Heroji ne umiru... (Patricija Užarević)
6. Snivajte djeco vječni sanak / dok ne dođe sudnji danak. (Patricija Užarević)
7. Ne plačite nad grobom mojim, / samo mu tiho priđite. / Sjetite se dobrote moje i / vječni mi mir poželite. (Patricija Užarević)
8. Smrklo se Sunce nama / prekrila nas mučna tama / ljuto tišti gorka rana / srećo naša zakopana. (Patricija Užarević)
9. Bura života mlada te skrši. / Tvoj mladi život prerano svrši. / Snivaj mirno doći će čas / kad ćeš opet biti uz nas. (Patricija Užarević)

10. Kap od rose kad zablista / na tvom grobu sine mili / znaj da to su suze gorke / majke što za tobom cvili. (Patricija Užarević)

24. Vrpolje

1. Anđeli nek te čuvaju / I s tobom snove snivaju! (Marijan Matić)
2. Jedini! / Zauvijek si u našim / snovima, mislima i srcima! (Marijan Matić)
3. Tvoj mi vedar osmijeh / Izbljediti neće, / Nosit ću ti cvijeće, / Palit ću ti svijeće. (Marijan Matić)
4. Pusti suzu, mora pasti, / Život nam se svima gasi! (Marijan Matić)
5. Čovječe, prah si bio, / U prah ćeš se pretvoriti. (Marijan Matić)

25. Zadubravljje

1. Ne umiru oni koji se vječno pamte. (Kristina Martić)
2. Crna zemljo što se ne otvoriš / Roditelju što ne progovoriš / i pogledaš najmilije svoje / kako tužni pred tobom stoje (Kristina Martić)
3. Tvoje srce zauvijek će kucati u našim srcima. (Kristina Martić)
4. Kad ti život počne najljepše cvasti / u taj hladni grob morala si pasti. / Tvoju dušu Bog k sebi uze, / tvoji najmiliji proljevaju suze. (Kristina Martić)
5. Bog je ljubav i tko ostaje u ljubavi, / u Bogu ostaje i Bog u njemu. (Kristina Martić)

5. Značajke epitafa iz Slavenskog Broda i okolice

Noviji hrvatski epitafi, pa tako i epitafi u Slavenskom Brodu i okolnim selima, mogu se podijeliti u tri osnovne skupine.[1].

Prvu skupinu čine nominalni epitafi. Oni su najbrojniji (čine 90% novije hrvatske epitafike), a sadrže samo „ime i prezime pokojnika, najčešće uz simbol križa ili kojeg drugog ikoničkog znaka“[4]

Drugu skupinu tvore aforistički epitafi. Oni sadrže „aforizme, poslovice, poslovične izričaje, mudre misli, epigrame i citate“⁴, kao i parafraze. Citati su uzimani iz „Biblije“, ponajviše iz „Psalama“, iz „Kur'ana“ te iz pjesama hrvatskih

⁴ O. c., str. 493.

pjesnika Antuna Gustava Matoša, Dragutina Domjanića, Antuna Branka Šimića, Tina Ujevića, Nikole Šopa, Josipa Pupačića, Nikole Milićevića i dr. te ruskog pjesnika Sergeja Aleksandroviča Jesenjina.

Treću skupinu čine literarizirani epitafi koji „književno tematiziraju sve što se može reći o pokojnicima, i to tako da se tekстом postigne što veća izražajnost i funkcionalna primjenjivost.“⁵ No, ni literarizirani epitafi nisu dosegli visoku umjetničku vrijednost nego na impresionistički način, najčešće klišeiziran, opisuju događaje iz pokojnikovog života, smrt i odnos ožalošćenih prema pokojniku, ali i odnos pokojnika prema njima (jer on živi u vječnosti). Kršćanski svjetonazor i hrvatstvo odlike su većine epitafa.

Autori epitafa nepoznati su pojedinci iz naroda čiji su literarni tekstovi ostali zauvijek uklesani na mnogim nadgrobni spomenicima u Slavonskom Brodu i okolici.

6. Zaključak

Epitaf označava nadgrobni natpis i kratku lirsku pjesmu koja sažeto ocrtava čovjekov odnos prema prolaznosti života i čovjekovoj sudbini. Nadgrobni natpisi na hrvatskom području pišu se od antike do danas. Dije se na starije i novije epitafe. Noviji epitafi dijele se na nominalne, aforističke i literarizirane. Autori epitafa su anonimni pojedinci iz naroda.

Učenici Gimnazije „Matija Mesić“ od 2010. do 2018. godine popisali su 1400 epitafa na 24 groblja u Slavonskom Brodu i okolnim mjestima. Popisani epitafi pripadaju skupini novijih hrvatskih epitafa. Odlikuju ih istovjetne sadržajne, stilske i idejne značajke, kao i epitafe u drugim dijelovima Hrvatske.

U tišini vječnog mira prati te naša ljubav. (Stjepan Matić)

⁵ O. c., str. 493.

7. Literatura

1. Botica, S. (2007.). *Novi hrvatski epitafi*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Dujmović-Markusi, D. (2007.). *Književni vremeplov 1*. Zagreb: Profil.
3. Hercigonja, E. (1975.). *Povijest hrvatske književnosti 2: Srednjovjekovna književnost*. Zagreb: Liber-Mladost
4. *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002.). Zagreb: Novi Liber.
5. Skupina autora (2014.). *Čitanka 1*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Solar, M.; Zrinjan, S.; Sorčik, V. (2014.). *Baština riječi 1*. Zagreb: Alfa.